

برای امروز ریاضیات ما

مسعود آرین‌نژاد*

پیدااست که مهم‌ترین خبرهای نیازمند توجه و بررسی تابستان نود و سه، یکی رخداد خوب و در واقع خیلی خوب جایزه بی‌نظیر فیلدز مریم میرزاخانی است و دیگری خبر خوب تصویب تقاضای ارتقاء رتبه ریاضیات ایران به جایگاه چهارم از پنج رتبه یا پنج پله دسته‌بندی آی‌ام‌ویا اتحادیه جهانی ریاضیات (اتحادیه بین‌المللی ریاضیات). اهالی ریاضیات همه می‌دانند که این دو واقعه تقریباً همزمان، کاملاً مستقل از هم رخ دادند اما به نحوی یکدیگر را در سوی توجه مثبت خود به ایران تقویت یا توجیه کردند.

بی مقدمه

بی مقدمه باید تصریح و تأکید کرد که این خبر اخیر یعنی ترقی رتبه ایران در دسته‌بندی آی‌ام‌ویا از جنبه‌های متنوعی می‌تواند، مورد چالش و کند و کاو و تأمل و پرسش قرار گیرد و در یک جامعه علمی زنده و هوشیار، چنین موضوع مهمی بی‌نیاز از بحث و گفتگوهای تفصیلی متقابلی نیست. خوشبختانه در خیلی از محیط‌های علمی ما چنین بحث‌هایی به‌طور شفاهی آغاز گشته و در جریانند. این بخشی از نیرو و انرژی سلامت در فضای ریاضیات امروز ماست. اما ای کاش قدری از این چند و چون‌ها و اما و اگرهای مرتبط و شنیدنی، به همت و حوصله کتابت برخی، در صفحه‌های خبرنامه انجمن هم بازتاب یابند تا فرصت‌هایی برای ثبت و ضبط و تمرکز و تعمق‌های بیشتری را هم فراهم آورند.

اما درباره جایزه فیلدز میرزاخانی

در این باره نخستین نگاه، توجه به خشنودی فوق‌العاده بی‌اندازه جامعه ایرانی ریاضیات در مواجهه با این خبر بوده است، اما چرا؟! دلیل این امر البته کاملاً پُر واضح و کاملاً مبرهن است! چرا که همه این جامعه، خود را در حقوق معنوی این جایزه و دستاورد علمی بزرگ و تاریخی، به نحوی، شریک و سهیم می‌دانند و شریک و سهیم می‌بینند! این یعنی این جایزه افتخار آمیز، فقط از آن رو برای آحاد جامعه علمی ما مهم نبوده است که دریافت‌کننده آن یک ریاضی‌دان جوان و خوش سابقه و کاملاً آشنا و خوشنام ایرانی است بلکه از آن رو هم برای همه ما مهم و در واقع خیلی مهم و یا خیلی مهم‌تر بوده است که میرزاخانی به رغم چند سالی دوری از آغوش گهواره ایرانی خود هنوز بخش کاملاً آشنا و صمیمی و پیوسته و دل‌بسته‌ای از هویت علمی و سمبل‌های مورد اشاره نزدیک و در دسترس این جامعه محسوب می‌شود و واقعاً هم هست؟! معلمین متعدد دور و نزدیک میرزاخانی، هر روز در سر هر کلاس درسی، او را از دور به نسل‌های شاداب نورسیده نشان می‌دهند که میرزاخانی

همین جا می‌دوید و همین جا شیفته و پرهیجان و جستجوگر و شاکاک و حساس، درست مثل بسیاری از شما، درس‌هایش را دنبال می‌کرد. استادان مستقیم و غیرمستقیم میرزاخانی هر روز او را از دور نشان می‌دهند که میرزاخانی در این درس و آن درس این چنین بود، این‌گونه می‌پرسید و این‌گونه مسئله حل می‌کرد و این‌گونه معاشرت می‌کرد. راه و گذر میرزاخانی به محافل علمی مانوسش از مدرسه و دانشگاه و تمام محیط‌هایی که در آن درس‌ها و فوت و فن‌های ذکاوت‌مندانه فراوانی از خیلی‌ها در همین محیط‌های نزدیک همه ما آموخت هنوز ساده و هموار و پرتکرار است. میرزاخانی درست متعلق به متن همین امروز و همین دیروز نزدیک جامعه علمی آموزشی و دانشگاهی ماست. خیلی صاف و ساده، میرزاخانی همین‌جاها بزرگ شد و معاشرت کرد و اصلی‌ترین دوران‌های تربیتی و بُرنایی و آماده‌سازی‌های هوشمندانه و برنامه‌ریزی شده استعداد‌های ناب و خلاق علمی خود تا پایان دوره کارشناسی را در دامان دلسوز همین آموزش و فرهنگ علمی ریاضیات و معلمین و ریاضی‌دانان خوب و دلسوز و شیفته‌دل این سرزمین گذراند. این‌ها همه، طبیعی‌ترین و مبرهن‌ترین استنادهای صحت و سلامت این اعتقاد و این خشنودی شیرین و گوارا در تعلق وی به این جامعه است.

یک نگاه دیگر

اما بیایید از فرصت اعطای این جایزه، تعبیر و تلقی دیگری را هم مطرح کنیم. آیا وجود میرزاخانی (همراه با جایزه خوش‌رنگش) و تعدد متنوع نمونه‌های ایرانی سربلندی دیگری چون او در صحنه‌های علمی امروز جهان، در خیلی از مراکز علمی شناخته شده بین‌المللی و دانشگاه‌های ردیف اول مطرح دنیا (که در جامعه ما هم کمابیش همگی مورد شناسایی و وثوقند و پیوند و پیوست روحی و فکری خود را نیز با عقبه‌های ملی و مراکز علمی سرزمین خود حفظ کرده‌اند) یکی از نشانگرهای روشن وجود و حضور استعدادهای ظرفیت‌های خوب و حاضر و بالقوه موجود در ریاضیات امروز کشور نیست؟ به یاد داشته باشیم که در داخل کشور، تقریباً همه حاضرین صحنه‌های داغ و پویای ریاضیات در دو سه دهه اخیر باور دارند که به رغم ذکاوت و نبوغ تحسین‌برانگیز میرزاخانی، ظهور و وجود او اصلاً یک اتفاق یا تصادف غیرقابل تکرار کاملاً غافلگیرکننده در ریاضیات ما تلقی نمی‌شود و در واقع به واسطه وجود همین ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل ارزنده قوی ریاضیات دو سه دهه اخیر ایران بوده است که میرزاخانی فرصت نشو و نما و بُروز و ظهور یافته است. حال آیا به میمنت همین‌گونه خوشبینی‌ها و خوشرفتاری‌های علمی نیست که امروزه نام‌های آشنای فراوانی از ریاضی‌دانان موفق ایرانی در دنیا شنیده می‌شوند^۱، کسانی که

^۱آمار دانشمندان و تبع آن ریاضی‌دانان ایرانی حاضر و فعال در مراکز علمی خوب دنیا با آمار متناظر هیچ یک از کشورهای منطقه قابل قیاس نیست

نیازمندیم و بر ماست که همه حوزه‌های درگیر خود مانند کم و کیف تربیت دانشجویان دوره‌های مختلف، چند و چون پژوهش‌ها و نشر آن، روابط و تجربیات بین‌المللی، مشارکت در حوزه‌های بین‌رشته‌ای و به‌ویژه موضوع فراموش شده و تقریباً مسکوت مانده فرهنگ‌سازی‌های علمی را، در تنوع بی‌کران و کمتر شناخته شده آن، در ترازوی نقادی‌های مستمرتر و ریزینانه‌تری قرار دهیم.

برای امروز

به یاد داشته باشیم که برای امروز و آینده پیش روی، بیش از پیش بایست که «جامعیت، کیفیت، کارآمدی، اثربخشی و نقد مستمر» سرلوحه و دستور کار همه برنامه‌های درونی ریاضیات ما قرار گیرند. گفتنی هم نیست که شمارگان چاپ مقاله و صرف مقاله‌نویسی بدون سرک‌کشیدن و آشنایی با فضای روابط علمی ملی، بین‌المللی و بین‌رشته‌ای مدت‌هاست که دیگر موضوع و مسئله چندان مهم ما نیست. دانشمندان ما بایست شناسنامه‌های ملی و فراملی کارآمد و روشنی برای خود ترتیب دهند و به صرف انباشت کوله‌بارهایی شخصی و فردی، بی‌اطلاع و مستقل از زمان و مکان و نیاز و گفتمان‌های رایج علمی جهان، خود را مستغنی نبینند. ریاضیات پیش روی ما امروز به کیفیت، چالش و درگیر شدن با مسائل مطرح در صحنه‌های اصلی رقابت‌های علمی و جهانی می‌اندیشد. ریاضیات ما امروز به معاشرت، گفتگو و همکاری‌های وسیع و هم‌سطح بین‌المللی در تمام گستره وسیع ریاضیات و به‌ویژه در دامنه علوم بین‌رشته‌ای می‌اندیشد. ریاضیات ما امروز به تولید منابع اصیل علمی به زبان ملی و بین‌المللی می‌اندیشد. ریاضیات ما امروز به تولید فرهنگ علمی در تمام دامنه گسترده ممکن خود می‌اندیشد. ریاضیات ما امروز به هرچه پربارتر کردن رسانه‌ها و نشریات ارتباطی خود مانند خبرنامه انجمن، اخبار آی‌پی‌ام و مانند آن می‌اندیشد. ریاضیات ما امروز به انتشار تجزیه و تحلیل تجربیات علمی مانند سفرهای علمی، همکاری‌های علمی و تجربیات آموزشی و مدیریتی و پرورشی در حوزه ریاضیات می‌اندیشد. ریاضیات ما امروز بیش از پیش به توسعه ارتباط‌ها، سخن گفتن، مسئله‌داری و دغدغه‌افکنی و هم‌فکری و همکاری می‌اندیشد.

سردبیر

خوانندگان محترم

خبرنامه آماده انتشار نکته‌های علمی کوتاه و مستقلی در کادربندی‌های متنوعی به اقتضای صفحه‌چینی خود است. چنین مطالبی بر جذابیت محتوایی خبرنامه می‌افزایند و ارزش‌های علمی آن را تقویت می‌کنند. خواهشمند است مطالبی از این نوع برای ما ارسال نمایید.

اغلب بخشی از تحصیلات دانشگاهی خود را در ایران گذرانده‌اند یا در نسبت‌های روشنی از پیوند شخصیتی و علقه‌های فرهنگی، خاستگاه‌ها و نسب ملی و بومی خویش را، بی‌تردید، اقرار و تصریح می‌کنند و این برای همه ما البته موجب بسی افتخار و سربلندیست. میرزا خانی فقط یکی از افتخارات بایسته و شایسته و مورد انتظار سعی و تلاش بیست‌سی ساله ریاضیات معاصر ایران است و البته که همه ما به وجود چنین فرزند و چنین فرزندان برومندی از این آب و خاک بزرگ و تاریخی تمدن‌ساز و فرهنگ‌پرور افتخار و مباهات می‌کنیم و سخت مسروریم. همه ما به موفقیت‌های پی در پی و بزرگ میرزاخانی افتخار می‌کنیم و برای او آرزوهای بسی بیشتر داریم.

این سرزمین پهناور

در دنیای به شدت بین‌المللی شده همه چیز، همه ریاضی‌دانان ایرانی در هر کجای سرزمین پهناور ریاضیات و در هر گوشه‌ای از جهان که باشند بخشی از ظرفیت و توان بالقوه و بالفعل ریاضیات ایران محسوب می‌شوند. به واسطه همین ظرفیت‌ها و عقبه‌ها و میوه‌ها هم هست که ما امروزه خشنود و مطمئن هم هستیم که در درون خانواده ریاضیات کشور هم، ریاضی‌دانان با اعتماد به نفس و با استعداد فراوانی، راه اعتلای ریاضیات ملی را به دور از خیلی از عوام‌فریبی‌های رایج و رسمی و تبلیغاتی و افواهی و صوری، با قوت و کیفیت، به خوبی و استواری می‌پیمایند و اصلاً به انکای تلاش و ظرفیت علمی همین عزیزان سربلند کم نام و نشان بود که واقعیت خبر خوب دوم در وقت به هنگامی به حقیقت پیوست^۲ همه این خشنودی‌ها وقتی به کمال خود می‌رسند که میرزاخانی هم این فرصت عزیز و تاریخی را برای تقویت پیوندهای ملی خود مغتنم شمارد و در پاسخ تبریک‌های فراوانی که از سوی مقامات، سازمان‌ها و انجمن‌های علمی و افراد و دانشمندان فراوانی به سویش رفته است با پیام‌های گرمی باز فرستد. جامعه علمی ایران برای او موفقیت‌های بزرگ دیگری از جمله دریافت جایزه آبل را هم آرزو دارد.

خبر خوب دوم

خبر خوب دوم برای همه ما حاوی پیام‌های متعددی است: این پیام که هم‌اکنون در فضای رقابت‌های جدی‌تری قرار داریم و بیش از پیش باید آماده شویم و خود را مهیای ارتباطات نوین‌ترین تراز و انتظارات جدید آن سازیم. به یاد داشته باشیم که برای این مقصد و مقصود، ما بیش از پیش به نیروی پیش‌ران نقد و ارزیابی‌های درونی جنبه‌های متنوع داشته‌های ریاضیاتی خود

^۲ طبق روال در پرونده علمی تقدیمی هر کشوری برای بررسی در آی‌ام‌پو فقط مستندات ملی و سرزمینی قابل ارائه و پذیرفتنی هستند. از این رو سوابق و دستاوردهای ایرانیان خارج از ایران در موضوع تقاضای انجمن ریاضی ایران برای ارتقاء در آی‌ام‌پو قابل ارجاع نبود و عرضه نگشت.